

М. Ю. Відейко

МАТЕРІАЛИ З РОЗКОПОК ПОСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ БІЛЯ с. НЕМИРІВСЬКЕ БАЛТСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Серед матеріалів трипільської культури, які зберігаються у Наукових фондах Інституту археології НАН України є зібрання знахідок (колекція № 1050) із проведених 1986 року розкопок поселень трипільської культури, які розташовані у басейні р. Кодими на території Одеської області. Вони становлять інтерес, оскільки походять з малодосліджених у даному регіоні пам'яток етапу ВІІ. У статті вводяться до наукового обігу матеріали з одного із цих поселень — Немирівського.

Ключові слова: поселення, кераміка, трипільська культура, етап ВІІ, раковецький тип.

Дослідження були проведені Майданецьким загonom Трипільської експедиції, керівник М.М. Шмаглій (Шмаглій, Відейко 1986, с. 16, 17, альбом іл. № 3, рис. 39—51). Колекція включає кілька сотень фрагментів керамічних виробів, реставровані посу-

дини, а також знаряддя праці та фрагмент антропоморфної статуетки (Колекції... 2007, с. 70). Матеріали з цих розкопок вже було включено у публікацію, зроблену 1994 року (Відейко 1994), а також було враховано іншими дослідниками при розробці широкого кола проблем, пов'язаних із дослідженнями пам'яток трипільської культури.

Поселення розташоване за 500 м на захід від с. Немирівське Балтського р-ну Одеської обл., справа від дороги до м. Балта, на схилі плато над р. Кодима. З західного боку воно обмежене неглибокою балкою, по дну якої протікає струмок, який впадає до р. Кодима. Культурний шар на поселенні було зруйновано навесні 1986 р. під час прокладання через нього траншеї глибиною близько 2 м. Таким чином було отримано розріз пам'ятки довжиною понад 400 м. Завдяки цьому виявлено

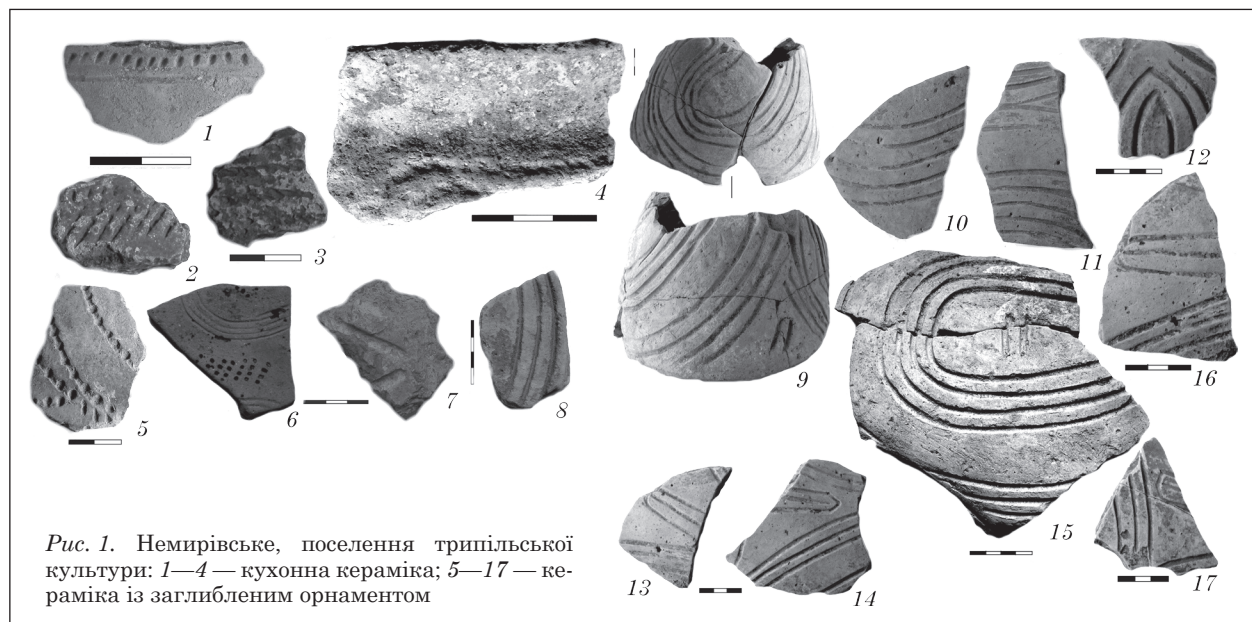

Рис. 1. Немирівське, поселення трипільської культури: 1—4 — кухонна кераміка; 5—17 — кераміка із заглибленим орнаментом

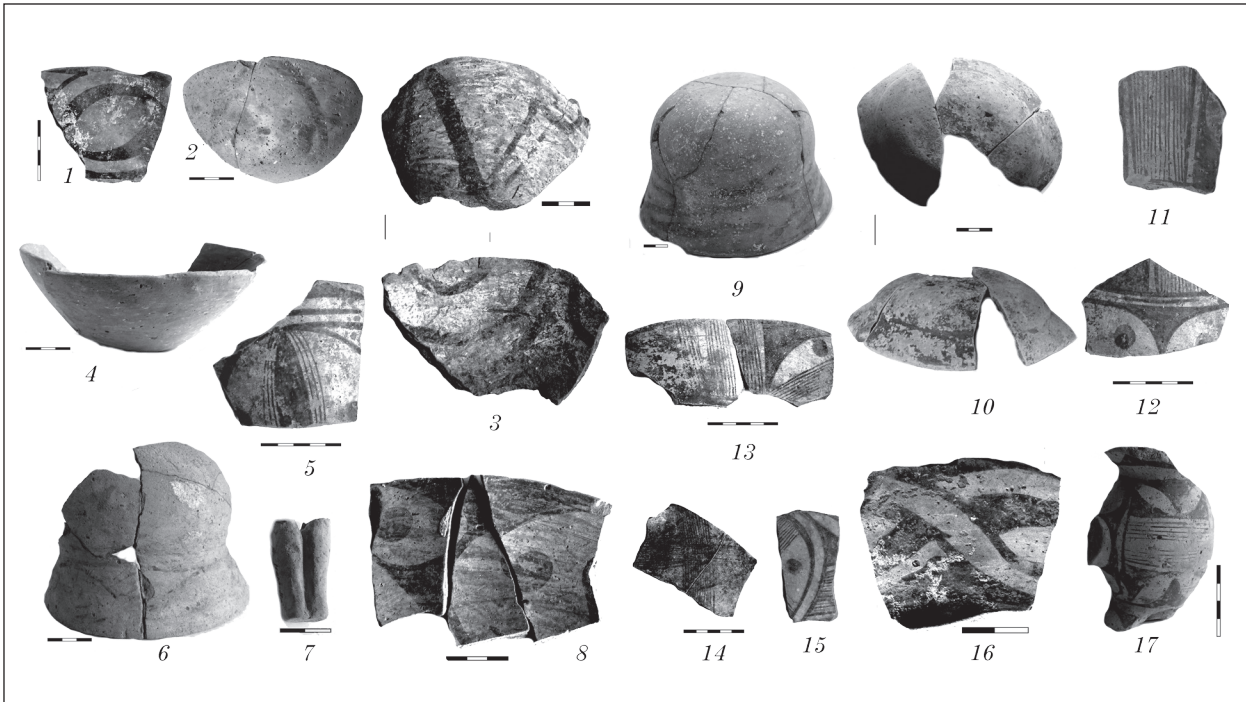

Рис. 2. Немирівське, поселення трипільської культури: кераміка з розписом та антропоморфна пластика

рештки двох жител та кількох господарських ям, з яких було зібрано матеріал. Крім того, зібрано матеріал із викидів вздовж траншеї та підйомний матеріал з поверхні поселення на площі близько 40 га, а також проведено невеликі розкопки залишків двох трипільських жител (рис. 3).

Біля яру на викиді з траншеї підібрано два фрагменти із заглибленим орнаментом, які можуть бути віднесені до етапу VI трипільської культури. Один з них декоровано заглибленим орнаментом у вигляді лінії та ямок навколо неї, другий — тонкими заглибленими лініями і групою наколів (рис. 1, 5). На іншому фрагменті тонкі прокреслені лінії супроводжують групи наколів (рис. 1, 6). Не виключено, що у цьому місці на схилі балки знаходилося більш раннє поселення. Дана знахідка становить певний інтерес, адже у цьому районі на разі майже невідомі трипільські пам'ятки етапу VI. Крім двох описаних фрагментів, усі знахідки з території цього поселення відносяться до етапу VII трипільської культури.

Під час досліджень залишків житла 2, розташованого на схилі яру, виявлено рештки відкритого вогнища, від якого збереглася частина череня, оточеного невисоким глиняним бортиком (рис. 3, 3—5). Черень складався із шарів глини та битого посуду (переважно — фрагментів мисок), у тому числі мальованого (рис. 2, 8). Аналогічні вироби виявлено також і у культурному шарі поселення етапу VII.

Поряд з вогнищем, серед обмазки, знайдено частково пошкоджені розвали кількох посудин (рис. 3, 1, 2). Це миска, покришки та біконічні посудини. У одній з покришок виявлено 12 астрагалів вівці.

Посуд етапу VII можна поділити на кухонний (рис. 1, 1—4) та столовий (рис. 1, 7—17; 2). Кухонного посуду виявлено лише чотири фрагменти і усі — серед підйомного матеріалу. Вірогідно, ця група кераміки була досить нечисленною. Вона

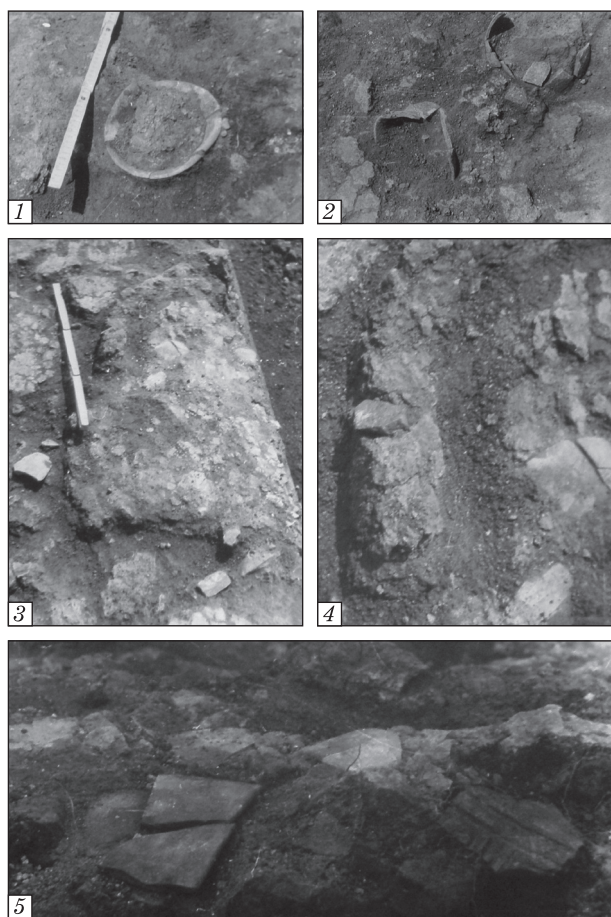

Рис. 3. Немирівське, поселення трипільської культури, дослідження залишків житла 2: 1—2 — розвали посудин серед обмазки; 3—4 — рештки відкритого вогнища, оточеного глиняним валиком; 5 — черень вогнища, вимощений битим посудом

виготовлена із глини з домішкою товчених черепашок та прикрашена штамповим і заглибленим декором, який оточує штамп. Подібний стиль є типовим для комплексів етапу VI—VII і досить рідкісний для поселень етапу VII (рис. 1, 1, 2, 4). Ця обставина дає змогу припустити досить ранню позицію пам'ятки для етапу VII. Цікавою є знахідка невеликого фрагмента посудини, прикрашеного відбитками шнура у чотири ряди (рис. 1, 3).

Столовий посуд представлено виробами, прикрашеними заглибленим орнаментом та розписом. Привертає увагу відносно значна кількість знахідок кераміки із заглибленим орнаментом як у культурному шарі, так і серед залишків жител на поселенні, а також незначна різноманітність форм. Це конічні покрішки і грушоподібні посудини. Частина виробів прикрашена вузкими, частина — широкими прокресленими лініями. Велика грушоподібна посудина у верхній частині прикрашена стилізованими зображеннями змії у які вписано піктограму у вигляді двох паралельних ліній (рис. 1, 15). До цієї посудини вірогідно належить і покрішка, у декорі якої використано аналогічні піктограми (рис. 1, 9). Прокресленим орнаментом було прикрашено й іншу покрішку, на якій у системі декору зображено знак у вигляді піктограми із лінією всередині (рис. 1, 13—17).

Мальований столовий посуд представлено мисками (рис. 2, 1—4), покрішками (шоломоподібними) (рис. 2, 6, 9), біконічними посудинами — амфорками (рис. 2, 5, 11—16) та біноклеподібними посудинами (рис. 2, 17). Він виготовлений із відмуденої глини. Поверхня вкрита ангобом рожевого або світлокоричневого кольору, можливо була підложена. Розпис нанесено переважно темно-коричневою фарбою. Тонкі лінії на деяких посудинах виконано фарбою червоного кольору.

Особливістю мисок є наявність розпису з обох боків (рис. 2, 3). На інших типах посудин, у тому числі на біноклеподібних, поширено «лицьовий» мотив розпису, який вважають типовим для комплексів типу Раковця (рис. 2, 12, 13, 15, 17). Привертає увагу черепахоподібна покрішка, досить рідкісної форми, розпис не зберігся (рис. 2, 10).

З антропоморфної пластики виявлено фрагмент стоячої статуетки із роздільно виліпленими ногами, сліди ангобу та розпису на цьому виробі не збереглися (рис. 2, 7).

Дана колекція становить певний науковий інтерес з різних точок зору. Це одна з небагатьох досліджених пам'яток етапу VII у басейні р. Кодими і єдина тут пам'ятка типу Раковця, які ряд дослідників розглядають у якості основи формування більш пізніх комплексів етапу VII, зокрема у межиріччя Південного Бугу та Дніпра.

Видейко М. Ю. Исследования поселений среднего этапа трипольской культуры на р. Кодыме // Древнее Причерноморье. — Одесса, 1994. — С. 18—25/
Колекції Наукових фондів Інституту археології НАН України. — К., 2007. — 356 с.
Шмаглий Н. М., Видейко М. Ю. Отчет о работе Майданецкого отряда Трипольской экспедиции в 1986 г. // НАН України. — № 1986/2а.

М. Ю. Видейко

МАТЕРИАЛЫ ИЗ РАСКОПОК ПОСЕЛЕНИЯ ТРИПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ У с. НЕМИРОВСКОЕ БАЛТСКОГО РАЙОНА ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

В Научных фондах Института археологии НАН Украины хранится коллекция материалов (№ 1050) из раскопок трипольских поселений в Одесской области в 1986 г. проведенных Майданецким отрядом Трипольской экспедиции (начальник М. М. Шмаглий). Материалы исследований уже были опубликованы и учтены исследователями при разработке широкого круга проблем, связанных с изучением памятников трипольской археологической культуры. Коллекция представляет интерес с разных точек зрения: это одно из немногих исследованных поселений начала этапа VII и единственный тут памятник типа Раковца. Последние специалисты рассматривают в качестве основы формирования более поздних комплексов трипольской культуры в междуречье Южного Буга и Днестра.

М. Ю. Видейко

MATERIALS FROM TRYPILLIA CULTURE SETTLEMENT NEAR NEMYRIVSKE AT ODESSA REGION

In the Scientific Fonds of the Institute of NAS of Ukraine there is collection (N 1050), which comes from explorations of Trypillia Culture settlements at Odessa region, carried at 1986 by expedition managed by M. Shmaglii. Some materials were already published and specialists taking it into account when designing a wide range of problems, associated with study of different problems of Trypillia Culture. Collection is interesting from the different points of view. This is one of the few explored settlements of the beginning of VII stage and single place of Rakovetz type, known at this region. This local type is very important, if usually considered as the base for VII stage local types of Trypillia Culture between the Southern Bug and Dniipro.